به دوعا شاعیرەکان!!
"شانۆنامەیەکی یەك پەردەییە "
نووسینی: جەلیل قەیسی
گۆڕینی: حەمەکەریم عارف
چاپی یەکەم: تەموز ١٩٨٥/سەرگەڵوو

باخچەیەکی بەرین لەو باخچانەی کە بەهاران بە تایبەتی ڕۆژانی هەینی جمەی دێت لە سەیرانکەرانا.. بە دەستە چەپدا درەختێکی "گێلاس" هەیە.لە دوورەوە خانووی دارو تەختە بەرچاو دەکەوێ، و خاچی کڵێسایەك دەبریسکێتەوە... باوەشی باخچەکە تەژییە لە گەڵای وەریوی سیسەوە بوو... ناو بە ناو تەوژمە بایەك هەڵ دەکاتو ئاوازی ئۆرگونی یەکێك لە – کانتەکانی– باخ–ی مۆسیقا ژەن.. فنسنت کوخ بە هەنگاوی شلو شێواوەوە دێتە ژوورەوە.. نەخۆش، شەکەت، خەمین ورەنگ زەرد... جارێ بەوپەڕی خەمبارییەوە قسان دەکاتو جارێك وڕێنە دەکات، ئەوجا بە کەسەرەوەو بە شێوەیەکی لەبەر دڵان...

کوخ: "گوێ بۆ ئۆرگونەکە رادەدێرێ" ئاه، دەتوانم باخ–ی مەزن بێنمە بەرچاوی خەیاڵم کە لە پشت ئۆرگونی کڵێساکەوە دانیشتووەو عەوداڵی باوەڕە... عەوداڵی ئاوازە... ئێی "باخ بە شێلگیرییەوە دەگەڕاو ئەو ئیلهامەی لە ڕەسمە ئاینییەکانەوە وەردەگرت کە باری ترس، ملکەچی، چزی پەشیمانی لەسەر شان سووك دەکرد.. قلیانەکەی دەردێنێ... بە تامەزرۆییەوە مژی لێ دەداتو گوێ بۆ پاشماوەی ئەو ئاوازە دەگرێ کە بە ئارامیو ناسکی ون دەبێ.." باخ خەیاڵێکی مەزنە... "هەندێ برگەی ئاوازەکە بە دەمی دەڵێتەوە، لە دار گێلاسەکە ڕادەمێنێ.. دەست لە دووبارە کردنەوەی ئاوازەکە هەڵدەگرێ. درەختەکە دەدوێنێ" تۆ، تۆش نەخۆشیت؟ قەدی درەختەکە دەگرێ.. وەکو من پڕ بێزاریت.. ئەی درەختە قەشەنگەکە، تۆ بڵێی کاممان ئەوی ترمان نەمر کردبێ!. من لە تابلۆکەم دا، یان تۆ وەکو بوون..؟ (١)

عەیامێکی زۆر پێوەت ماندوو بووم، کە بە وریایی، بە بێدەنگیو ماتی دەمگوازتیتەوە بۆ سەر پارچە.. "هەڵوەستەیەك" وەلێ تۆ هەنووکە جوانتری... خوایە چەند ئیشتیا بزوێن دەنوێنی، ئێستا چەند نازداری لە سایەی ئەم هەتاوە زەرد باوەدا.. هەتاوی پایز... ئاه... "لەبەر خووە" ئا، ئەی فاوست چەند لەسەر هەق بوویت کاتێ کە دەتگوتو دەتگوتەوە: ئەی چرکەکان بوەستە چونکە تۆ جوانی.. "لە درەختەکە ڕادەمێنێ" تۆ هەنووکەو لە سایەی ئەم هەتاوە زەرد باوەدا گەلێ جوانتری. ئەو ڕۆژەی وێنەم کێشایت بوونەوەرێکی دی بوویت.. چەندت لێ ورد بوومەوە،

چەندت بە دەورا هاتم، چەندێ بیری خۆم گۆڕی، ڕەنگەکانم گۆڕین، خوایە، وەکو سیحربازان ئێستا بە شێوەیەکی دی خۆت دەنوێنی. "شەپۆلە بایەك دێت، گەڵا زەردهەڵگەڕاوەکان لێرەو لەوێ ڕادەماڵێ. دادەنەوێتەوە گەڵایەك هەڵدەگرێ" زەردە وەك ئەوەی دووچاری سیل بووبێ... "هەناسەیەکی قوول هەڵدەکێشیت" ئێی، دوای چەند ڕۆژێکی دی زستان دێت، ئەوجار بەهار، لەگەڵ بەهاردا ئاوات دێ، و خەون و خۆشەویستی دێن... دووبارە بوونەوەیەکی بێزارکەرو جوانە.. ئاه، ئەی سروشتی جوان هەر خۆت زمانی شارستانییەتی ناوەوەت دەزانیت.. تەنیا خۆت وەکو بریتوس (٢) لەگەڵ وەرزەکانتدا ئاوێتە دەبی و شەکڵی وان وەردەگریّ... "بە دەم قلیان کێشانەوە هەندێ بڕگەی ئاوازەکەی باخ دووبارە دەکاتەوە... بە دەوری درەختەکەدا دەخولێتەوە.. تەماشایەکی ئاسمان دەکات..."

پەح کە گەواڵە هەورێکی کۆچەری و جوانە... ئاخۆ کام نیگارکێش دەتوانێت ئەو هەورە بە جۆشانە بە دەم کۆچ کردنیانەوە وێنە بکێشێت.. ئاه، بۆ کوێ کۆچ دەکات؟؟ ڕەنگە بۆ ئەو دوڕگە دوورانە بچێ. بۆتاهیتی کە گۆگانی خۆشەویست لەوێ دەژی... گۆگان، "بە دەنگێك لەوپەڕی خەمباری دا:" ئاه... هەنووکە لە کوێی ئەی کەڵە داهێنەر.. ئەی ئەو کەسەی بێ ئیختیار خۆمان دەخستە بەختی تابلۆ مەزنەکانتەوە، خۆمان دەخستە ئامێزی تابلۆ و وتە شیرینەکانتەوە، تۆ لەکوێی."هەڵوەستەیەك" ئێی، گۆگانی دژوار هەمیشە دڵی بۆ دەکردینەوە تا لەوێوە روو لە گشت دەرگاکانی دنیا بکەین.. "بە سەدایەکی لەرزان" هەنوکە بە تەنیا دەژیت... "لەگەڵیا دەدوێ وەکو ئەوەی گۆگان لە بەردەمی بێ": گۆکان، دەزانم، بۆیە سەری خۆت هەڵگرت کە لە جوانی بێگەرد بگەڕێی.. لە موچوڕکەو تەزووە ساف و گەشەکان، لە هەڵچوونی راستەقینە، لە دلێری بگەڕێی.. "بە سەدایەکی نووساو": دەزانم، ئەی گۆکان تۆ وەکو فەیلەسوفەکانی یۆنان "قاقایەکی توند لێدەدات": ئاه... نا، نا، نا... گاڵتەم پێ مەکە.. دەقاو دەق وەکو فەیلەسوفەکانی یۆنان باوەڕت وایە کە ترسی تەواو مەرجێکی پێویستە بۆ ئەوەی ئینسان ببێ بە حەکیم، و خوڵقێنەری جوانی. "هەڵوەستەیەك.. قلیان دەکێشێت": داخۆ لەوێ جگە لە دارستانی بەرین، و دەریای گەوهەر ئاسا، و باڵندەی ڕەنگاو ڕەنگ چ شتێکی دی هەیە... هەر خۆم دەزانم ئەی گۆگان چەند تینوو و تامەزرۆی گەشت و بینینی دووڕگە دوورە دەستەکان بوویت، بۆرژوازیەت ئەی گۆگان دەستی داوەتە لەوتاندنی بێگەردی و جوانی لێرەدا... ئاه، خوزی دەمبینیت کە بە نێو دەغڵەکاندا دەڕۆیت و فلچەو پارچەکانت داوە بە کۆڵا و دیمەنان ڕاو دەکەیت، و ژنە ئەسمەرە خەواڵوەکان، مانگۆ فرۆشەکان ڕاو دەکەیت... "پێکەنینێکی دێوانە وار" تۆ عاشقێکی گەورەی.. لێ ئاخۆ ماقولە کە تۆ ماندوو نەبیت؟ ئەرێ بێزار نەبوویت ئەی ئەو کەسەی کە هەموو پاریس سەریان لێت سوڕما.. "بەچپە": ئەی گۆگان لە روتینی نێو دەغڵەکان وەڕس نەبوویت؟ ئاه، چەند بە حیلمی گۆگان... "هەڵوەستەیەك... بێدەنگی. چەند بڕگەیەك لە (کانت)ی باخ دەبیسترێ...": ئاه، ئەی خۆشەویست ئایا لە دنیادا هونەرێکی قەناعەت بەخش و جوان هەیە کە زۆرمان لەسەر نەکەوێ، بەڵکو یەکجار زۆر... "ئاوازەکە بەردەوام دەبێ، ئەویش هەندێ بڕگەی دەڵێتەوە".. گۆگان ئایا ناو بە ناو یادم دەکەیتەوە، بیرت دەکەومەوە؟ لەوانەیە...

پێم وانیە لەوانە بم کە لە بیر بچم.. ها ها ها ها.. وا نیە؟ بێگومان یادم دەکەیتەوەو لەبەر خۆتەوە دەڵێی: ئینسانێکی چاکە، پاکە، بێ دەرەتانە، بەڵام گیانی شادی نوقستانە... ها ها ها ها ها... "بەچپەوە": ئاە، ئاخۆ ئە گۆگان یەکێکی وەکو من گیانی شادی دەبێت لە کاتێکدا سەردەمێکی منداڵی پڕ لە مەترسی گوزەراندووە، پڕ لە ملکەچی و چەوسانەوە.. "بە سەدایەکی خەمناک و نزم": هەمیشە بیر ئاڵۆز، دڵ گۆشراو بووم بێ ئەوەی بە دەستی خۆم بێ... "بزەیەک، ئەوجا بزەکە بە خێرایی دەبێت بە پێکەنینێکی هستیریانە" :ئەی تۆ؟ ئاە لە تۆ... وێڕای گرژیت، هەمیشە خۆزگەکان ناختیان رووناک دەکردەوە... ئەی بێ موبالات ئاخۆ کەسانی وەک تۆ نائومێدی دەناسێت... هەرگیز... هەرگیز... هەموومان سەرمان لەسەر سەختیت، لە بە سەبریت، لە منجڕیت سور دەما.. گۆگان بۆ لە نامەکەتدا پێت گوتووم، وەختێ یادم دەکەیتەوە فرمێسکەکانت بیر دەکەوێتەوە.. ئەو فرمێسکانەم کە لێیان دەترسیت... کام فرمێسکت مەبەستە؟ فرمێسکە کپ و بێدەنگەکانم؟ ئایا بەڕاستی فرمێسکی بێدەنگ زۆر ترسناکە... "هەڵوەستەیەک... جارێکی دی قلیانەکەی دادەگیرێنێ ، بە تامەزرۆییەوە دەیکێشێت..." ئێی گۆگان، ئەو رۆژەی کە ناسیتم ژیانم لێدەتکا... پێم دەگوتیت، با وەکو با خێرابین لە کار کردنا، و تۆش پێت دەگوتم: سەبر بکە فنسنت... "بە تووڕەیی" دەمگوت: "گۆگان کەمیل دیمولان(٣) لە تەمەنی ٢٣ ساڵیدا زیندانی باستیلی روخان...و تۆش بە ساردییەوە وەڵامت دەدامەوە: ڕاستە ئەی گوایە بنیاتنانی دێری مەزن گاڵتەیە... ها ها ها ها ... "دەوەستێ".. بە تامەزرۆییەوە قلیان دەکێشێت.. شان بە قورمەی درەختەکەوە دەدات.کۆمەڵە دەنگێکی تێکەڵ و پێکەڵ دەبیسترێ، و توانج و پێکەنینی پچڕ پچڕ... خودانی ئەم دەنگانە لەسەر شانۆ دەرناکەون. کوخ بە شێوەیەکی ئارەزوومەندانە سەیریان دەکات.."

دەنگی کیژێکی جەحێل: "بەناسکی" :ئازیزەکەم، پایز هەمیشە هەر خەمبارە، دێت تا هەموو شتێکی نێو سروشت تووشی سیل بکات...

دەنگی پیاوێک: و گشت ئەم سروشتە دەوڵەمەندە رەهەندەی نەبوون بکات. "هەموو پێدەکەنن.." : ئاە، تەنانەت پاریسی جوانیش لە پایزدا وەکو بێوەژن دەنوێنێ... "قاقایەکی توند".

دەنگی پیاوی٢ : بەڵام گوێ بگرن، وێڕای ئەم خەمگینییە تاڵەش، با دان بەوەدا بنەین کە پایز تامێکی تایبەتی هەیە...

دەنگی کیژێکی جەحێل: بەڵێ... تامێکی ترش.. تامێکی کلۆڵ... ئۆە، نا نا تکایە شۆخی مەکە... چ تامێ؟ بە کورت و کرمانجی سروشت وەکو منداڵێکی کفت و شەکەت لە پاییزدا خەو دەیباتەوە...

دەنگی پیاوی ١ : چی!! خەو دەیباتەوە! بە پێچەوانەوە لە پاییزدا دەنەڕێنێ، لە پاییزدا هەناسەدان و هەناسە وەرگرتنی تووڕەی دەست پێدەکات...

دەنگی کیژێکی جەحێل: دەشێت.. لە پاییزدا هەست بە خەم دەکەم، بیری هەندێ شتان دەکەم نایان زانم.. "هەڵوەستەیەک": دەی با لە هەوای ئازادا پرۆڤە بکەین.. تەنیا دوو هەفتانمان بە

دەستەوەیە بۆ پێشکەش کردنی شانۆگەرییەکە.. "بەشەوقەوە": جوانترین شت لەم وەرزە پەستەدا ئەوەیە کە خۆمان لە نێو پرۆڤەکانی شانۆدا، یان لە نێو ئەزبەرکردنی وشە قورسەکانی گۆرانی دا دەنێژین، دەی لاپەڕە ١٠٧ بکەنەوە... بەڵێ ئێمە هەنووکە پرۆڤە لەسەر دیمەنی شەشەم دەکەین... بخوێنەوە پیر هوراس... "بەتەوسەوە" پیر هوراس لەکانگای رۆمای کۆنەوە باز دەدات بۆ نێو ئەم باخچەیە(٤)... چاکە.. دەست پێبکە هوراسی ئازیز...

پیر هوراس: "ئەم دیمەنە بە جۆرێ پێشکەش دەکرێ وەك ئەوەی ئەکتەرەکان لەسەر تەختەی ئاشۆ بن.. و خۆزی بە نواندێکی شانۆیی کاریگەر بخوازن". هاتوویت مژدەی سەرکەوتنمان بدەیتێ جولیا؟

جولیا: هاتووەو ئەنجامی جەنگە بەڵاکەم پێیە. کوڕەکانت بەزینو رۆما سەری بۆ ئەلبا شۆڕ کرد، لە سێیان دوویان مردن، و تەنیا مێردەکەی ماوە.

پیر هوراس: کە ئەنجامێکی شوومە. ئەنجامێکی شووم بۆ جەنگێکی مەخابن!رۆما زەلیلی بەر دەستی ئەلب دەبێو تا دوا هەناسە بەرگری لێناکات. نا نا... مەحاڵە ئەمە ڕاست بێ.. هەڵیان خەڵەتاندووی جولیا.. مەحاڵە کوڕەکەم لە ژیاندا بێو رۆما سەر شۆڕ بکات. من خوێنی خۆم چاکتر دەناسم،و ئەویش ئەرکی خۆی چاکتر دەزانێت.

جولیا : هەزارانی وەکو من توانیان ئەوە لە پشت شوورەکانمانەوە ببینن... سەرنجی خەڵکی راکێشا.. بەڵام وەختێ بینی بە تەنیا لە بەرانبەر سێ دوژمندایەو خەریکن دەوری دەگرن. قوچانی وخۆی ڕزگار کرد.

پیر هوراس: ئەی سەربازەکانمان، ئەو سەربازانەی خیانەتی لێکردن نەیان دۆزییەوە؟ ئەم ترسنۆکی نامەردەیان لە ریزەکانی خۆیاندا وەرگرتەوە؟

جولیا : نەمویست دوای ئەم بەزینە حەیا بەرەیە چ شتێك ببینم.

کوخ: "بە گەرمی چەپڵە لێدەدات..." پاح کە ئیلقایەکی جوانە... خوزی کورنی زیندوو باو گوێی لێ دەگرتن، ئاه، بێگومان لە خۆشیاندا بە گەرمی ماچی دەکردن.. "تووشی حاڵەتێك لە حاڵەتەکانی هەڵچوونەکانی دەبێ...": تۆ لە باری جولیا خانم.. کە کیژێکی خشکۆكو نازداری... بێگومان کورنی جولیایەکی لە خەیاڵی خۆی دا چێکردووە کە تەواو لە تۆ دەچێت.. پاح لە سیمای رووت.. لە سیمای رووی منداڵێك دەچێت.. "بە گەرمییەکی پترەوە" : دەتوانم وێنەت بکێشم.. بڕوام پێبکە دەتوانم تەنانەت سەدا ناسكو خوشکەشت رەسم بکە... "پێدەکەنێ": تەشقەڵە مەکە جولیا خانم... ئاه.. سوێند دەخۆم کە دەنگت لە دەنگی ئیسرافیل خۆشترە... دەزانی ئیسرافیل کێیە؟ نا.. نا.. باشە، گیتارژەنێکی فریشتەییەو خودان دەنگی ناسکە لە نێو گشت خەڵقەکانی خوادا.. "بە خەمباری" : جولیا، رۆژێك دێت بە خەیاڵی خۆم وێنەت بکێشم... من خەیاڵێکی گەرمم هەیە جولیا خانم،و دەتوانم هەموو شتێك بگەڕێنمەوەو بیخەمە ژێر ڕکێفی دەسەڵاتی خۆمەوە..و "هەڵوەستەیەك. بە ترسەوە..و بە شەرمەوە" : بیڵێرەوە، ئەگەر یەك ڕستەش بووە بیڵێرەوە، یەك ڕستەی کورنی بڵێرەوە، تاکو سەداکەت لە مێشکی خۆمدا بنەخشێنم... دەی ئەی فریشتەکە، جولیا بە تەماشاکەرانی خۆت بزانە... من لە

سـەدان بینـەر بـەهێزترم دەی... یـەکێك لـەو بەیتـە جوانانـە بلێـرەوە.. لەمـەڕ جـەنگ.. کـێ سەرکەوت.. دەی... "هەڵوەستەیەك. بێدەنگ..."

دەنگی کیژێکی جەحێڵ: ئەمە ئەو وێنە کێشە شێتەیە کە بەری عەیامەکی گوێی خۆی بڕی.. با بڕۆین.. "دوور دەکەونەوە. کوخ چەپڵە لێدەدا، ..بە دەنگی خەمناك و کەسەردارەوە".

کوخ: ئێی جولیا خانم.. خۆش بە حاڵی ئەوەی کە ڕۆژێ لە ڕۆژان کلیلی دڵت دەناسێت.. ئێی گـەلێ کەسـان دەبـزوێنی و سەرسـام دەکـەیت،و ئیلـهامیان لـە سروشـتی مێینەییتـەوە پـێ دەپەخشیت. "هەڵوەستەیەك.. بە تاسەوە قلیان دەکێشێت.": ژن.. جگە لە ژن کێ دەتوانێت جوانی روح لەلای پیاو بدۆزێتەوە.. ڕەنگە هەر لەبەر ئەم هۆیەش بێ دەبینین لوتریك(٥) لوتریکی مدمین لەسەر ئافرەت، هەمیشە گەش و شادو شۆخیبازو بێ خەمە... "بێدەنگی..." : لێ دەزانم لوتریك وێڕای شادی چەندە لە ناخدا دەسوزێ... "هەڵوەستەیەك.. لە پڕ لە قاقای پێکەنینێکی توند دەدات": ژن دێوانە ئاسا بە سەریا دادەبارێن، و لە من ڕادەکەن... بۆ؟ چ شتێك لە رووما هەیە کە وا لـە ئـافرەت دەکـەم دوور بکەونـەوە... بەڕاسـتی مـن ناشـیرینم؟؟ خوایە تەنانـەت کریستین(٦)، کریستینی شێواو، قەمور، سۆزانی، گشت یارمەتیەکانی ڕەفز کردم و هەڵات... ئەرسولای کچە پلکم، نازانم بۆ لێم ترسا، لە سۆزو گودازەکانم ترسا... خوایە، تۆ بلێی لە چارەم نووسرابێ کە لە ژیاندا تووشی ئەو ژنە نەبم کە لە ناخا خۆشم دەوێ، بگرە تەنانەت ئەوەی بە زەییم پێدا دێتەوە؟ بۆچی؟ ئایا لەبەر ئەوەیە کاتێ خۆشەویستی دەکەم بەدڵسۆزییەوە دەیکەم؟ ئێی، لەوانەیە جۆرە گەوجێتیەك لە دڵسۆزیدا هەبێ... "هەڵوەستەیەك": و گۆگان ئەی خوا، ئافرەت دەکەونە سەر لاقی و ئەویش تێیان هەڵدەدا... "بە چپەو خەمبارییەوە"و منیش... هەر کـاتێ خۆشەویسـتی خـۆم بـە دڵ لـە دەوری ئافرەتێـك گێـڕاوە، بـۆم بـووە بـە کارەسـات... "بـە تورەییەوە وەکو یەکێك گازەندە بکات" : بۆ کەمێ ئارام ناگرن تاکو بزانن چ روحێکی پڕ لە هـاڕەو هـاژەم لـە ناخدایـە.. بۆ ئـارام نـاگرن تـاکو بـزانن چ سـەرنجێکی تیـژم پێـە، و چ شـتێکی نەبینراوو دەبینم کە لێرەو لەوێ شاردراوەتەوە... "وەکو یەکێك بگری" : خوایە خۆشەویستی هەمووانم خواردەوە، پڕ بووم، بەڵام جگە لە تیو"ی خۆشەویست چ کەسێك خۆشەویستی خۆی پـێ ڕەوا نـەبینیم... "هـاوار دەکـات": تیـو... تیـو... "بـە دەسـتی لەرزۆکـەوە قلیانەکـەی دادەگیرسێنێ... دەیکێشێت و بە دەوری قورمەی درەختەکەدا دەسووڕێتەوە.. هاوار دەکات": تیو گیان کێ دەتوانێ کێشەکانی ناخم هێور بکاتەوە... ئەوەتا گەردەلوولی بیرو باهۆزی ڕەنگ و بابەتـەکان لـە نـاوەوە دەم هـەژێنێ... "وەکـو ئـەوەی تیـو لـە بـەردەمی دا بـێ بیـدوێنێ" : تیـو گەیوومەتە ڕادەیەك لە ئازارا ، تەنانەت گەورەترین سەرکەوتن ناتوانێ لە ئێستا بە دوواوە رزگارم بکـات. تامـەزرۆیی، و سـەرنەکەوتن، و تـەوس و تـوانجی رەخنـەگران، بـەرەڵلایی ئـەم گەلـە سـەرنەکەوتوانە،و ئـەم فیتـە بـێ دەنگ و ئانقەستە، پرزەیـان لـێ بریـوم، کاڵای شادی و ئاواتیـان لەبەر باڵای ڕوحم دادڕیوە... "بە دەنگێکی وەکو هاشە" ڕێگام دوورە، مەنزڵم شێتییە... شێتی چۆن دەست پـێ دەکات تیو؟ بە زنجیرە شکستێك دەست پێدەکات.. ئاه، خۆ سەراپای ژیانم شکست بووە، هەر خۆم ئەم ڕاستییە دەزانم تیو گیـان... من کاتێ کە دەڕوانمە ئاسۆی ژیانم و

ئەو پڕۆژانەی لەسەریم رەسم کردوون، چی دەبینم؟... گومڕایی.. کلۆڵی... کوێرەوەری.. منیٚ کە هەمیشە تیو گیان، خەونم بەوەوە بینیوە کە پرۆژەکانم هێژا بن.. "هەڵوەستەیەك... بەتوڕەیی و کەسەرەوە": وەکو تابلۆ فرۆشێك بە زیم... هەندیٚ بۆرژوای چەپەڵ دوژمنانە باسیان کردم.. تابلۆی مردو دەکڕن و پارەی مۆڵ دەدەن.. قێزیان لەوە دێتەوە جوتیارو کرێکار لە تابلۆدا ببینن.. کاتیٚ دەڵێم پێویستە هەموو شتێك لە تابلۆدا بجولیٚ، رەخنەگرەکان پێدەکەنن. ئەوجا تەشقەڵە دەکەن.. خوایە کە دەڵێم من کاتیٚ رەسم دەکەم جولەی گشت شتێك دەبینم پیٚ دەکەنن... کە دەڵێم ئەوەی رووی داوەو لە سروشت دا روو دەدات، لە دیوارا، لە دارا، لە رووداوبینم پێدەکەنن.. تیو.. چی ترت پیٚ بڵێم.. وەکو بەڕێوەبەری قوتابخانە، وەکو کتێب فرۆش، وەکو کەشیش، وەکو کرێکاری کان، وەکو هەموو شتیٚ هەر سەرنەکەوتن بوو بەشم... ئاه، تیو گیان لەوێدا لە کانگای کانەکانەوە، لەگەڵ کرێکاراندا هەستم کرد کە چ زوڵمێکی قڕقوشمین بەسەر ئەم توێژە چاکەی بەشەڕدا دەڕێژریٚ.. چ ژیانێکی بیٚ مانا، پەست، و بیٚ نرخیان بۆ ساز کردوون... خۆزیا دەمزانی دەبیٚ چییان لە پێناودا بکەم... ئێی برا باشەکەم ،من باری شانتم بەداخوازییە زۆرەکانم قورس کرد.. بە بێزاری، بە حاڵی کلۆڵی، بە هەژاری، بە نائومێدی و بە ئاواتە درۆزنەکانم باری شانتم قورس کردووە... "بزە دەیگریٚ" : تۆ زۆر باشیت تیو گیان... گەلێك بەخشندەی... و دڵ فراوان... دریغیت بۆ نەکردووم... گشت ئەمانە ویژدانم ئازار دەدەن... بەڵام بەردەوامیت، لە پای چی، لە کاتێکدا زۆر چاك بۆت دەرکەوتووە من هونەرمەندێکی فاشیلم...تۆو جوهانا(٨) تاوانتان چییە کە باری نائومێدی و هەژاری و ژانەکانی من هەڵبگرن. ئێی، تیو گیان دەزانی کە سەرسامی و سەرگەردانی دەتخاتە گێژاوی خۆیەوە چی دەگەیەنیٚ؟... نا نا... بەسە... تەوس و توانجەکانی بابمت دێتەوە بیر...و چۆن دەهاتمە بەرچاوی خانەوادەکەمان؟ ئینسانێکی بێکارە، هیچ و پوچ.. سەرگەردان.. "ئاوازەکەی باخ بە ئەسپایی دێتە گویٚ..": تیو، دەزانی ئەو تابلۆیانەم کە لەلای تۆن و ئەوانەی لە ژوورە بچکۆلەکەمدان چ رەنجێکم بەڕەسم کردنیانەوە کێشاوەو خوێنی خۆم دەرخوارد داون؟ کاری مەزن تیو گیان رێکەوت نییە... نا نا... کاری مەزن ویستە، شەونخونییە، کارە... ئاه، تیوی خۆشەویست، ئەگەر تەنیا ئەوە بزانیت کە چەند رۆژو شەوم لە لێکۆڵینەوەی تابلۆکانی دیلاکروا، روبنیز، دیکا، گۆگانی ئازیزەوە بردۆتە سەر...و چەند رۆژو شەو بە دیار تابلۆکانی رامبرانتەوە دانیشتووم، ئەو کەڵە هونەرمەندەی کە روناکی راستەقینەی وێنەکێشا، ئەو رووناکییەی بەسەر رووی ناشیرین دا دەڕژیٚ..."هەڵوەستەیەك.. دەنگی ئافرەتێك دەبیستریٚ بی ئەوەی لەسەر شانۆ دەربکەوی".

دەنگی ئافرەت: سەعات چەندە بیٚ زەحمەت...

کوخ: "لێی ورد دەبێتەوە" نازانم... لیٚ دوای سەعاتێك کەمتر ،رۆژئاوا دەبێت....

دەنگی ئافرەت: سەعاتت پیٚ نییە...

کوخ: نە

دەنگی ئافرەت: سەیرە... "بە ئەسپایی": ئەم منداڵە بۆ کویٚ چوو.

کوخ: "پێکەنینێکی دیوانەوار": سەیرە! بۆچی؟ من بە پێویستی نازانم.

دەنگی ئافرەت: بە پێویستی نازانم.

کوخ: "بە شۆخییەوە": لێرەدا هەموو شتێ ئاشکراو روونە خانمەکەم... بەیانی، نیوەڕۆ، ئێوارە... ئەنجا شەو...

دەنگی ئافرەت: "پێدەکەنی": ئاه.. ئایا.. کچۆڵەیەکت بینی لێرەوە بڕوات.. منداڵێکی هەشت ساڵانە..

کوخ: "بەردەوامە لەسەر شۆخی" نێوی جولیایە... درێژو باریکەلەیە چاوەکانی مەڕین...

دەنگی ئافرەت: نا نا نا... منداڵێکی هەشت ساڵانە...

کوخ: کراسێکی شینی لە بەردایەو شەپقەیەکی سپی لەسەرە.

دەنگی ئافرەت : نا نا نا...

کوخ: منداڵێکی دیم بینی پاڵتۆیەکی فستقی لەبەر بوو...و کراسێکی سەوزباو.. نا نا.. منداڵێکم بینی لە پەپولە دەچوو... من خەون بە منداڵانی رەنگاو رەنگەوە دەبینم...

دەنگی ئافرەت: "بەترسەوە..." تۆ تەواوی کاکە "لەبەر خۆیەوە": ئەم پیاوە سەیرە...

کوخ: چی؟ ... ها ها ها ها.. من پێم وایە تەنانەت ئەم هەوایەش تەواو نیەو ژانی خۆی هەیە.. ها ها ها... رەنگە لە سوڕانەوە بە دەور ئەمگۆیەدا بێزاربێ... ها ها. ئەمە دروستە خانمەکەم.. لات وا نییە ئەم دارە رووتە ژان بچێژێ...

دەنگی ئافرەت: هەرگیز لەوە ناچێ تۆ ئاسایی بیت..

کوخ: خانمەکەم ئاخۆ بۆ جارێکیش ژانت نەچەشتووە... ژانێکی راستەقینە

دەنگی ئافرەت: تۆ دەبزرکێنی.. "بە ئەسپایی": تۆ زۆر لەو شێتە هۆڵاندییە دەچیت کە گوێی خۆی بڕی... "هەڵدێ."

کوخ: خانمەکەم... هەڵ مەیە... "لەبەر خۆیەوە": بێگومان چوو لەلای دارۆغا شکاتم لێبکات.. "هەڵوەستەیەك... پۆلە چۆلەکەیەك لەسەر درەختێکی دەرەوەی شانۆ دەنیشێتەوە.. دەکەونە جریوە جریوێکی توند. کوخ لە درەختەکە ڕادەمێنێ. بە ئەسپایی پێدەکەنێ..." کە بە زولا(٩) دەڵێم هونەرمەند بوونەوەرێکی جوان پەرستە، روو گرژ دەکاتو لە فکران ڕادەچێت، بەلام لوتریك وەکو منداڵێکی بچکۆلە لە خۆشیاندا باوەشم پێدا دەکات... ئێی، تەنانەت ئەم نووسەرە چاکەش گاڵتەی پێکردم... چی دەربارەم گوت... تەنانەت کرێکاری کانەکانیش کەوتوونەتە رەسم کردن.. قوڕ بەسەر رەسم... سوپاس جەنابی زۆلا.. لوتریك بە نەوازشەوە گوێم لێ دەگرێ.. چونکە وەکو داهێنەرێکی گەورە، دەزانێت کە کاری هونەری جوان، سوزی جوان ویستی تا ڕادەیەکی بێ پایان دەبزوێنێ...

"دەنگی پیرەمێردێك دێتە گوێ... پیرەمێردەکەش لەسەر شانۆ دەرناکەوێ."

دەنگی پیرەمێرد: ئێوارەت باش قوربان.

کوخ: ئێوارەت باش..

دەنگی پیرەمێرد: ماوەیەکە تۆ لە پاڵ ئەم درەختە وێستاوی

کوخ: "دەڕوانێتە لای کابرای پیر.. چاك دیقەتی دەدا... بە ئەسپایی و بۆ خۆی" بابایەکی پیر... سەرما دەمووچاوی هێناوەتەوە یەك، لێ گیانی خۆ تێهەڵقورتانی لەلا سڕ نەکردووە.

دەنگی پیرەمێرد: دنیا بەرەو ساردییەکی بڕندە دەچێ.

کوخ: "دەی لاوێنێ" زۆرمان بۆ زستان نەماوە.. بەفر زۆر دواکەوتووە.

دەنگی پیرەمێرد: ئەوە ماوەیەکە چاودێری تۆ دەکەم... لێرەدا دانیشت بووم... هەست بە سەرما ناکەیت بە تایبەتی کە جلی ئەستوورت لەبەر نییە.

کوخ: نا.. نا... "بە تەوسەوە" گەرمایەکی زۆرم لە ناخدایە...

دەنگی پیرەمێرد: "ئەویش بە نەوازشتەوە" هەبێ و نەبێ شاعیری...

کوخ: "بە پێکەنینێکی بەرزەوە" لە ڕاستیدا شاعیران وان... هەمیشە گەرماییەکی زۆریان هەیە، ژان و ئازاریش.. بەم بۆنەیەوە هاپۆ بۆ لە یەکەم نیگادا ئەم مەزندەیەت لە من دا...

دەنگی پیرەمێرد: "ئەویش بە پێکەنینەوە" دەڵێن پاییز ئیلهام بە شاعیران دەبەخشێت..

کوخ: "خۆی دەدوێنێ" پیاوێکی پیر، چەلەنگ، پڕ لە ژیان، بەدەم ڕۆیشتنەوە بۆ ماڵی خۆی نوکتەیەکی هێدی و شیرین ڕەها دەکات... شتێکی جوانە... "هەڵوەستەیەك.. پیرەمێردەکە دەدوێنێ..": تەنیا پاییز...

دەنگی پیرەمێرد: نا نا... ئۆو.. شاعیران وەرزیان نییە، شاعیران وەکو سروشت گۆرانی بۆ گشت وەرزێك دەڵێن... "هەڵوەستەیەك": کەواتە تۆ شاعیری...

کوخ: بەڵێ... بەڵام من شاعیرێکی فەریکم...

دەنگی پیرەمێرد: فەریك!!؟ چۆن؟

کوخ: هۆنراوەکانم بە فڵچەو بۆیە دەنووسم.

دەنگی پیرەمێرد: تێناگەم...

کوخ: دەتەوێ بە گشت قەڵافاتێکتەوە بت نووسم... لە شەبقەکەتەوە تا دەگاتە پێڵاوەکانت.. بوەستە... مەجوڵێرەوە... لێمگەڕێ لێت ورد ببمەوە...

دەنگی پیرەمێرد: "وەك یەکێك بیەوێت بڕوات..." چی.. چیت دەوێ.

کوخ: پەلەتە...

دەنگی پیرەمێرد: لەوانەیە...

کوخ: "دوای ڕامانێکی زۆر"... ئایا تۆ بەختەوەری هاپۆ.

دەنگی پیرەمێرد: ئەمە شتێکە تایبەت بە خۆمەوە... لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانم بڵێم هەنووکەو لەم ساتەدا بەختەوەرم...

کوخ: چۆن...

دەنگی پیرەمێرد: چۆن؟ ئێمە بە چەمکی جیاواز باسی بەختەوەری دەکەین، بەڵام ئەمەیان زۆر گرنگە کە لە ئەنجاما هەموومان دەمانەوێ و داوای دەکەین... وانییە؟ باشە.. گوێ بگرە، من هەنووکە بەڕێوەم بۆ دیدەنی دۆستێکی ئازیز، هاوڕێی منداڵیم.. باشە، بەڵێنی داومەتێ کە سۆناتا –تریفەی مانگ–ی بیتهۆڤن"م بۆ لێبدات... مۆسیقاژەنێکی باڵا دەستە.. ئەوجاش

بەڵێنی داومەتێ قاپێ شەرابی كۆنی "بوردو"م بداتێ.. لەوەی پتر چیم گەرەكە... بیتهوڤن، شەرابی بوردو و ناسكە بیرەوەری منداڵی... كەواتە من بەختەوەرم.. بەدوعا...و شەوێكی شاد كاكی شاعیر... "پیرەمێردەكە دەڕوات... كوخ قلیانەكەی دادەگیرێنێ و بە تامەزرۆییەوە دەیكێشێت.. دێت و دەچێ. بە دەوری درەختەكەدا دەسوڕێتەوە.. دەنگی ئورگون دەبیسترێ، لەگەڵ گۆرانییەكی ئاینی كلێسایی دا.. ئاوازەكە بەردەوام دەبێ ئەوجا بە هێمنی ئاوا دەبێ..."

كوخ: دەچێت بۆ لای هاوڕێی منداڵی... پیرەمێردێكی باشە، گیانی شادی كەم نییە.. چاكە پیاوێكی خەڵكی ئارلی (١٠) هێنایەوە بیرم كە لە تەمەنی ئەم دا بوو. بەر لە هەشت ساڵ ویستی رەسمی بكەم... ئێی، هەشت ساڵ لەمەوبەر لە شاری ئارلی بووم... وای لە رۆژانی زستانی ئارلی... ئاسمان بە بەفر پێشوازی دەكردم، شار وەكو بلور دەدرەوشایەوە، ئارەزووی رەسم كردنی لەناخدا دەتەقاندەوە، رەسم كردنی عالەم وەكو ئەڵماسێكی سپی.. ئاه،و بەهاریش خۆشیی و رەنگ و ڕەوە باڵندەی رەنگاو رەنگ لەگەڵ خۆیدا دێنێ... خوایە، مرۆڤ خەریكە لە بەردەم ئەم بەهارە مەزنەدا هەست بەوە بكات كە دەتوانێ سروشت وێنە بكێشێ تەنانەت بێ هیچ جۆرە بەهرەیەكیش... "قلیان دەكێشێت": بە گەرم و گوڕییەوە، رەسمم دەكرد، لە ژوورەوە، لە كێڵگەدا، لە چاخانەدا، لە مەزرادا، لەسەر شۆستەكاندا وێنەم دەكێشا... ئاه، پەح لە دیمەنی كێڵگەكانی ئارلی... كرێكاران و جووتیاران گەورەترین ئارەزووی كاركردنیان لەلا دەبزواندم... "قلیان دەكێشێت.. بە شپرزەیی... بە كەسەرەوە..": تیو، جگە لەخۆم كەس نازانێ كە چۆن تا رادەی خوێن هەڵێنان ماندووم... بە رێژەی منەوە گشت شتێك تەواو... "چەند مژێكی قوڵ لە قلیانەكەی دەدات و ئەوجا توڕی دەدات..." : خەڵكانی وەكو من، بەم وەزع و حاڵەی منەوە دەتوانن ئاسودەیی هەمیشەیی بەخۆیان ببەخشن.. "بە دەنگێكی یەكجار خەمناكەوە" دەستەكانت دەگوشم ئەی ژیانی شیرین.. ئێستا دەزانم من گەلێك ئازا بووم، چونكە بە شێلگیرییەوە خۆم دایە دەم دەریای هەڵچوونەوەو بە چارۆكەی شڕەوە.. بەڵێ بە شێلگیری هونەرمەندەوە... "بێدەنگی..." ئاه، گۆگانی خۆشەویست، دەستەكانت دەگوشم.. چ غەمێكی ترسناكت بۆ دروست كردم كە بە تەنیا جێت هێشتم... ماچت دەكەم لوتریك گیان...و گشت دۆستان...و لە كۆتایی دا، تۆ تیو گیان، تكایە بمبەخشە... "هەڵوەستەیەك... بە ناسكییەوە ئەم بڕگەیەی شەكسپیر دەڵێتەوە" ژیان جگە لەو سەرابەی كە بەرەو نەمان دەچێ چی دی نییە.. یان ئەكتەرێكی بێ دەسەڵاتەو لەسەر شانۆدا هەنگاو دەنێ... دوای ئەوە چ شتێكی لێوە نابیسترێ... "دەمانچەیەك دەردێنێ. رووی لوولەكەی دەكاتە سەری و بە پەلە پەنجەی پێدا دەنێ.. لەگەڵ دەنگی تەقەكەدا باز دەدات، بەلادا دێ و بە دەوری خۆیدا دەسوڕێتەوەو... خۆی بە قورمەی درەختەكەدا دەدات، ئەوجا بە ئەسپایی دەكەوێت.. بە دەنگێكی خەمناك و كز": تیوی ئازیز بە داخەوەم، ببەخشە دەزانم پشێوی یەك شەممەم لە خۆت و ژنەكەت تێكدا... تیو، نەمدەتوانی دوای ئەو گشت نائومێدییە گورچك بڕانە، كێشەكانی ناخم كەوی بكەم. دەزانم تۆ زۆرت خۆش دەوێم. "بە دەنگی نووساو": بیرت دێ كە منداڵ بووین، لەسەر پارچە پەنیرێك بە شەڕ دەهاتین و یەكمان دەكوتا... رووی دایكمانت بیر دێتەوە كە چۆن لە ئاستی شەڕ كردنی

ئێمەدا گرژ دەبوو.. تیو، مەیەڵە جوهانا، جوهانای ژنی چاك، بگری... بە دوعا... هەمووتانم خۆش دەوێ..

پەراوێز:

١- كۆخ تابلۆیەكی جوانی هەیە بە نێوی "درەختی گێلاس".

٢- بریتویس: لە ئەفسانە گریكییەكەدا خێبزانكی دەریایەو شێوەی جیاواز جیاواز وەردەگرێ.

٣- كەمیل دیمولان: رابەرێكە لە رابەرەكانی شۆڕشی فەرەنسا

٤- هوراس: ناوی شانۆنامەیەكی بیار كورنی-یە

٥- هنری دی لوتریك: نیگاركێشی نێوداری فەرەنسیو دۆستی گیانی بە گیانی كۆخ-ە.

٦- كریستین: سوزانییەكە كە كوخ لە كوچەكاندا هەڵی گرتەوە.

٧- تیو: تاقە برای كوخو خودان دوكانێكی تابلۆفرۆشی بوو.

٨- جوهانا: ژنی تیو بوو.

٩- ئەمیل زۆلا: نووسەرێكی نێوداری فەرەنسایە.

١٠-ئارلی: شارێكە لە باشووری فەرەنسا.

١٩٨٢/١٢/٢١

حەمە كەریم عارف/ سەرگەڵو